

ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU
- INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS'
SYMPOSIUM -

21-23 NİSAN 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI - II

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

ALİ B. HÜSEYİN EL-AMASİ'NİN TARİKU'L EDEB ADLI ESERİNİN GÜNÜMÜZ EĞİTİM BİLİMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Cem TOPSAKAL *

Özet

Bir sıbyan mektebi öğretmeni olan Amasyalı Hüseyin oğlu Ali'nin 1453 yılında yazmış olduğu Tariku'l Edeb, doğumdan ölüme değin adab-ı muaşeret yani görgü/ahlak kurallarını açıklayan bir nevi hayat bilgisi, ahlak, davranış ve terbiye kitabıdır. Eser 25 bölüm (Şeker'in eklemesiyle 27) den oluşmakta, çocuklar üzerinde ana-baba hakları, ailede eğitim, çocuk hakları, öğretmen özellikleri, öğretmenin öğretim yöntemleri, okuma ve yazma eğitimi, öğrenci davranışları, görgü kuralları öğrenme, uygulamalı eğitim, bilimin önemi, günlük hayatta yapılması ve uygulanması gereken davranış kuralları açıklanmaktadır. Elbette eser kendi dönemi içinde değerlendirilmekle birlikte, eserdeki esasların günümüz eğitim bilimlerinin en son verilerine göre yeniden incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada eser; eğitim psikolojisi, öğretim ilke, yöntem, teknik, stratejiler ve kuramları, sınıf yönetimi, eğitim hukuku, eğitim sistemi açılarından incelenmiştir. Eğitim psikolojisi açısından çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi, ahlaki gelişimi, bireysel farklılıklar, öğrenme stratejileri, güdülenme/motivasyon boyutları ele alınmıştır. Öğretim ilke, yöntem, teknik, stratejiler ve kuramları açısından öğrenciyi/çocuğa/düzeye görelik, hedefe görelik, etkin katılım/yaparak yaşayarak öğrenme, açıklık, basitten karmaşığa/kolaydan zora, sosyallik/otoriteye itaat ve özgürlük ilkeleri, anlatım ve örnek olay yöntemleri, sunuş stratejisi, tam öğrenme yaklaşım boyutları karşılaştırılmıştır. Sınıf yönetiminde uyum/oryantasyon eğitimi, öğrenciyi tanıma, öğretmen-öğrenci ilişkileri, sınıf iklimi, sınıf ortamı, yöneltme, istenen ve istenmeyen davranışlar ortaya konulmuştur. Eğitim hukuku ve eğitim sistemi açısından eğitim hakkı, imkân ve fırsat eşitliği, ailede eğitim, kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık, eğitim ve bilim bilinci, dil eğitimi, öğretmen otoritesi, öğretmen-veli ilişkileri/okul-aile işbirliği, şiddet kullanma durumu, 1989'da kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre çocuk hakları boyutları mukayese edilmiştir. Araştırma sonuç ve önerilerle son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tariku'l Edeb, Eğitim Psikolojisi, Öğretim İlke, Yöntem, Teknik, Stratejiler ve Kuramları, Sınıf Yönetimi, Eğitim Hukuku.

The Analysis of Tariku'l Edeb Written by Ali bin Huseyin el Amasi From the Point of Today's Educational Sciences

Abstract

Tariku'l Edeb written by Ali is a book on life science, morals, behaviors, and good manners explaining the proprieties/moral principles from birth till death. Ali was the son of Hüseyin who was from Amasya and who worked as a teacher at an Ottoman elementary-primary school. The work contains 25 chapters (a total of 27 chapters with the addition of 'Şeker') explaining parental rights, education in family, children's rights, teacher characteristics, teaching methods of teachers, reading and writing education, students' behaviors, learning the proprieties, hands-on training, importance of science, and rules of conduct which should be obeyed in daily life. It is important to re-examine the rudiments of the work according to the latest data of today's educational sciences as well as to review the work within its own period. In the present study, the work examined in terms of educational psychology, teaching principles, methods, techniques, strategies and theories, classroom management, educational law, and education systems. The issues examined include cognitive, emotional, social, and moral development of children, individual differences, learning strategies and motivation dimensions in terms of educational psychology. The concepts of relevance to the student/child/ level/target, active participation/learning by doing, clarity, from simple to complex/from easy to difficult,

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, cem.topsakal@erdogan.edu.tr.

sociability/obedience to authority, and freedom; narration and case methods; and presentation strategy, full learning, and constructivist approach dimensions is compared in the context of teaching principles, methods, techniques, strategies and theories. Adaptation/ orientation training, student recognition, teacher-student relations, classroom climate, classroom environment, guiding, and desired and undesired behaviors in classroom management discussed. Right to education, equality of opportunity, education in family, positive discrimination for girls, awareness of education and science, language training, teacher authority, teacher-parent relations / school-family cooperation, using violence, and child rights according to the Convention on the Rights of Children signed in 1989 will be compared in terms of educational law and education systems. The study concluded with results and recommendations.

Keywords: Tariku'l Edeb, Educational Psychology, Teaching Principles, Methods, Techniques, Strategies and Theories, Classroom Management, Educational Law.

Giriş

Bir sıbyan mektebi öğretmeni olan Amasyalı Hüseyin oğlu Ali'nin 1453 yılında yazmış olduğu Tariku'l Edeb, doğumdan ölüme değin adab-ı muâşeret yani görgü/ahlak kurallarını açıklayan bir nevi hayat bilgisi, ahlak, davranış ve terbiye kitabıdır.¹ Eser 25 bölüm (Şeker'in eklemesiyle 27) den oluşmakta, çocuklar üzerinde ana-baba hakları, ailede eğitim, çocuk hakları, öğretmen özellikleri, öğretmenin öğretim yöntemleri, okuma ve yazma eğitimi, öğrenci davranışları, görgü kuralları öğrenme, uygulamalı eğitim, bilimin önemi, günlük hayatta yapılması ve uygulanması gereken davranış kuralları açıklanmaktadır. Elbette eser kendi dönemi içinde değerlendirilmekle birlikte, eserdeki esasların günümüz eğitim bilimlerinin en son verilerine göre yeniden incelenmesi önem arz etmektedir.² Bu çalışmada, eser; eğitim psikolojisi, öğretim ilke, yöntem, teknik, strateji ve kuramları, sınıf yönetimi, eğitim hukuku, eğitim sosyolojisi, eğitim sistemi, eğitim felsefesi, rehberlik açılarından incelenmiştir. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethettiği yılda bir taraftan fetih ile uğraşması, diğer taraftan bilim insanlarının bilime önem vererek eser üretmesi dikkate değer bir durumdur. İslam Dini anlayışına uygun olarak, İstanbul'un fethi için mücadele edilip şehitler verilirken, şehitlerin kanı dökülürken, bilim uğrunda da âlimlerin mürekkep döktükleri, eserler verdikleri belirtilebilir. Anadolu'nun ve diğer yerlerin yurt edinilmesi fetihle olduğu kadar, bilimle, sanatla ve kültürle de olmuştur.

1- Eğitim Bilimleri Açısından İnceleme

Bu bölümde eser, günümüz eğitim bilimleri açısından incelenmiştir. Eğitim bilimleri kendi içinde ondan fazla alt dala ayrılmaktadır. Eserin içinde yer alan esaslar belirlenmiş, sınıflama yapılmış, sonra ilgili olduğu eğitim bilimi alt dalı ile ilişkilendirilmiştir. Bazı esaslar birkaç alt dalı ilgilendirdiğinden, baskın olan alt dal altında açıklanmıştır.

2.1. Eğitim Tarihi

Tariku'l Edeb bir eğitim ve öğretim kitabıdır. Eğitimcilere, öğrencilere, eğitimle ilgilenenlere yönelik olarak hazırlanmıştır. Bilgi düzeyinde kalmayıp, uygulama ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Eser hem bilişsel, hem duyuşsal hem de psiko-motor alanla ilgilidir. Bireysel farklılıklar üzerinde durulması, her çocuğun düzeyine göre eğitim-öğretim yöntemlerinin seçilmesi ve hiçbir çocukta ümit kesilmemesini ileri sürmesi açılarından hem Ali b. Hüseyin el-Amasi'nin hem de bu eserinin, Türk ve dünya eğitim tarihinde yer alması gerekir.³

2.2. Eğitim Psikolojisi

Burada, arkadaş çevresi, harçlık eğitimi, ailede eğitim, çocuk eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar, eğitimde güdülenme, tekrar, alıştırmaya, işiterek öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, yaşam boyu öğrenme konuları incelenmiştir.

¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, M. Ö. 1000-M. S. 2015, PegemA Yay., 27. bs., Ankara, 2015, s. 119 vd.

² Muhsin Hesapçioğlu, Alpaslan Durmuş, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*, Nobel Yay., Ankara, 2006, s. 1 vd.

³ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, s. 122.

Amasi, çocuğun arkadaş çevresinin önemli olduğunu, kendinden daha ileri olmasının çocuğu geliştireceğini belirtir.⁴ Bu noktada "Üzüm üzüme baka baka kararır" atasözünü hatırlamakta fayda vardır. Eğitim psikolojisinde gelişim dönemleri ve görevleri incelendiğinde, son çocukluk döneminde (6-11 yaş) arkadaşların etkisi büyüktür. Çocuğun akran çevresiyle olumlu ilişkiler geliştirmesi, çocuğun gerçekleştirmesi gereken bir gelişim ödevidir.⁵ Çocuklar, çevresindeki insanlardan model alma yoluyla bazı davranış ve becerileri öğrenmektedir. Bilişsel, psiko-motor ve duyuşsal alan ile ilgili becerilerin, davranışların model alma yoluyla öğrenilmesinde arkadaş çevresi önem taşımaktadır.⁶

Amasi, küçük çocukların para konusuna alıştırılmamaları, alım-satım işlerini tatmamaları, ancak büyüyünce harçlıklarını eksik etmemek gerektiğini yoksa başkalarının ellerine bakacaklarını, yabancılara yakın olacaklarını belirtir.⁷

Ailede verilen eğitimde Amasi, çocuk eğitiminde ölçülü olmak gerektiğini, çocukların küçük yaşlardan itibaren yumuşak bir şekilde eğitilmelerini, çocukların yanlış davranışlarının ihmal edilmemesini ve pekiştirilmemesini, israf derecesinde giydirilmemelerini, fazla yemek yememelerini, çocuğun isteklerinin sınırlandırılmasını ister. Çocuğun başka evlerde akşamlaması ve kalmasını uygun görmez, istismar edilebileceğini söyler.⁸ Çocuğun çevresine dikkat edilmesini, iyi arkadaş çevresi edinmesini, cinsiyet rolüne uygun davranılmasını, din eğitimi, değer eğitimi verilmesini, çocuğun her isteğinin yerine getirilmemesini, çocuk psikolojisinin bilinmesini, çocukların da anne-baba sözünü dinlemesini ister.⁹ Bu özelliklerin bir kısmı ve daha fazlası günümüzde çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi desteklemeye yönelik olarak ailelere ve eğitimcilere önerilmektedir.¹⁰

Burada Amasi'nin ilk eğitim kurumu olarak aileyi, ilk eğitimci olarak öncelikle baba ve anneyi gördüğü, aileyi çocuğu eğitmede, değerleri ve alışkanlıkları kazandırmada birinci derecede görevli ve sorumlu tuttuğu görülmektedir.¹¹

Amasi bilim öğrenmede azimli, gayretli olunmasını vurgular. Öğretmen olabilmek için lügat/dilbilgisi ilminin önemli olduğunu ifade eder. O'na göre kişi çalışması sonucunda yükselir. Talep edene bilimin verileceğini, kapı çalmakla içeri girileceğini belirtir. Yükselmek isteyenler geceleri uykularından feragat ederler. İnci elde etmek isteyen kişi denize dalmak zorundadır. İlim hazinesi zahmetsiz elde edilmez.¹² Öğrenci, öğrenmeye açık olmalıdır, düşmandan bile öğrenilecek şeyler bulunmaktadır.¹³ Öğrenme; okuma, yazma, öğretmen önünde eğitim ile çalışarak, tekrar ederek, diğer âlimleri dinleyerek, onların sohbetlerine, derslerine eğitimlerine katılarak beşikten mezara kadar yaşam boyu devam eder. Bu görüşler günümüz eğitim psikolojisi konularından güdülenme/motivasyon, tekrar, işiterek öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, etkin/aktif öğrenme, yaşam boyu öğrenme ilkelerine uygundur. Burada içsel güdülenme söz konusudur ve bireyi hedefine götürmede dışsal güdülenmeden daha etkilidir.¹⁴

2.3. Öğretim İlkeleri

Bu başlık altında, etkin katılım/yaparak yaşayarak öğrenme, açıklık ilkeleri üzerinde durulmuştur. Öğrenme alanlarından biri de psiko-motor alanla ilgilidir ve beceri öğretiminde bu alan önemlidir. Amasi, yazı yazma, yüzme ve ok atma becerilerinin uygulamalı, yaparak yaşayarak öğrenilmesini ister. Yazı yazmanın bireyi üstün kılacağını, göze kuvvet ve gönle huzur vereceğini, geçim kaynağı olacağını, adlarının yaşayacağını belirtir. Sanat eğitiminin gerekliliğini açıklar.¹⁵ Bu görüşleri günümüzle karşılaştırdığımızda, okullardaki öğrenmelerde çoğu zaman psiko-motor beceriler, diğer öğrenmeler için

⁴ Mehmet Şeker, *Ali b. Hüseyin el-Amasi ve Tariku'l Edeb'i*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 101.

⁵ Seval Erden, "Gelişim Dönemleri ve Görevleri", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yay., Ankara, 2014, s. 140.

⁶ Tuncay Akıncı, "Sosyal Bilişsel Teori", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yay., Ankara, 2014, s. 273.

⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 103.

⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 102-104.

⁹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 98 vd.

¹⁰ Erden, "Gelişim Dönemleri", s. 139.

¹¹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 95 vd.

¹² Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 171-172.

¹³ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 142.

¹⁴ Semai Tuzcuoğlu, "Motivasyon (Güdülenme)", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yay., Ankara, 2014, s. 300-301.

¹⁵ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 149 vd.

temel oluşturur. Örneğin, ilkokula başlayan bir çocuk için düzgün yazı yazma, kazanılması gereken önemli bir devinimsel beceridir. Devimsel becerilerin kazanılması, becerinin sık aralıklarla tekrarı ve otomatikleşmeyi gerektirir.¹⁶ Amasi'ye göre hat eseri kalıcı olur ve güzel-kalıcı eser bırakma insanı mutlu eder.¹⁷ Cömertlik değeri yaparak yaşayarak öğrenilir. Anne-baba bu değeri çocuklarına ellerindekini paylaşmayı, başkalarına yardımı, uygulama ile kazandırmalıdır.¹⁸

Amasi, sözün az ve öz söylenmesini önerir. Doğru, yumuşak, tatlı dille söylenmesini, yüksek sesle ve sert konuşulmamasını, söz söylerken dikkatli olunmasını, kimseyi yaralamamayı, arı duru söylemeyi, güle güle söylememeyi, adaba uymayı, içten konuşmayı, dili korumayı tavsiye eder.¹⁹ Günümüz öğretim anlayışında açıklık ilkesine göre öğretmen, öğretim ortamında sunmak istediklerini açık ve net olarak ifade etmeli ve öğrencinin düzeyine, sahip olduğu dil kapasitesine göre sunulmalıdır.²⁰ Sözlü ve yazılı anlatımda öğrenci de bu ilkeye uymalıdır.

2.4. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Bu bölümde tartışma, örnek olay yöntemleri, münazara, gözlem tekniği, Türk dili ve edebiyatı özel öğretim yöntemleri, akran öğretimi, bireysel çalışma yöntemi açıklanmıştır.

Amasi'nin kitabını yazmasının ilginç bir hikâyesi vardır. Bir veli eğitim görmesi amacıyla çocuğunu Amasi'ye teslim eder. Aradan bir süre geçer, ancak çocuğunda bir ilerleme göremez. Amasi'nin yanına gelerek, onun kendi hocasından iyi bir eğitim almamış, iyi yetişmemiş olduğu yönünde, haksız ve insafsızca eleştirir. O an orada bulunan halden anlayan Amasi'nin arkadaşı gönül ehli bir aziz kişi, öğretmen etkisinin çocuğun kapasitesine göre olduğunu, kapasitesi yetersiz olana etkinin olamayacağını söyler. Amasi'nin morali bozulur, kederlenir ve gönül dili ile halktan ayrı olmadığını, zor günde dostun terk edilmemesi gerektiğini geçirir. Yine de bu hoş olmayan söze ve davranışa sabreder, lütuf ve incelikte davranarak çocuğun gelişim özelliklerini vurgular, nezaketle veliden affetmesini ister, tartışmaya son verir ve hocasından aldığı eğitimi göstermek amacıyla bu eseri yazar.²¹

İki ya da daha fazla kişinin bir konuyu açıklığa kavuşturmak için görüş ve düşüncelerini karşılıklı konuşmalarına tartışma denir. Tartışma ile hoşgörülü olma, eleştiriye açık olma, yanlış yapabileceğini düşünme, başkalarının fikirlerine saygılı olma becerileri kazanılır.²² Yukarıda anlatılan olayda ise sorun anlaşılmadan, yargılayıcı, suçlayıcı dil kullanarak eleştiri vardır ve Amasi buna üzümüştür. Ancak eleştiriye açık olması, karşısındakini sabırla dinlemesi sonucunda bize bu eseri bırakmıştır. Belki şer/kötü sayılabilen olayda bir hayır vardır sözü tecelli etmiştir. Eleştiri yapan veli bilmeyerek hayırlı bir işe vesile olmuştur.

Amasi, güzel söz, şiir, beyit, kaside bilmenin önemi üzerinde durur. Bu hünerin, tartışma ve münazara gibi yöntem ve tekniklerde karşısındaki bireyi susturacağını belirtir.²³ Anlatım yönteminin dezavantajlarını ortadan kaldırmanın bir yolu, fıkra, güzel söz, şiir öğelerinden yararlanmaktır. Güzel ve etkileyici söz söylemek, açıklık ilkesi gereği tartışma yöntemi için de uygundur. Elbette tartışmada amaç karşısındakini susturmak değildir. Ancak kendi düşüncesini savunma ve ispatta güzel söz, şiir söylenebilir.

Amasi'nin eserinde örnek hikâyelerle konuları pekiştirdiği görülmektedir.²⁴ Örneğin İmamı Gazali'nin yaşamının başlangıcında yanlış bir iş yaptığını, sonra medreseye katıldığını ancak ilim

¹⁶ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Yargı Yay., 23. bs., Ankara, 2013, s. 417.

¹⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 152.

¹⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 97.

¹⁹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 182 vd.

²⁰ Cenk Akay, "Öğrenmeyi Etkileyen Temel Faktörler ve Genel Öğrenme-Öğretme İlkeleri", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken, Cenk Akay, Anı Yay. 2. bs., Ankara, 2015, s. 34.

²¹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 70-71; Yıldız ve İstek, "Tariku'l Edeb'e Göre", s. 88.

²² Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Pegem Akademi Yay., 6. bs., Ankara, 2009, s. 112.

²³ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 160.

²⁴ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 83.

öğrenemediğini, sonra suyun aka aka taşı deldiğini görünce bundan ders alarak tekrar medreseye döndüğünü ve başarılı olduğunu anlatır.²⁵

Örnek hikâyelerle öğretim, günümüz öğretim yöntemlerinden örnek olay yöntemi ile belirli noktalarda örtüşmektedir. Gerçek hayatta karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek sorunlu bir olayın sınıf ortamına getirilerek analiz edilmesi, tartışılması, çözüm yolları aranması yoluyla öğrenmeye, örnek olay yöntemi denir.²⁶ Her ne kadar Amasi'nin derslerde bunu uyguladığı tam olarak söylenemese de, eserinde bu yöntemi kullanması, derslerinde de bu yöntemi kullandığını düşündürmektedir.

Amasi, model alarak öğrenme, gözlem tekniğine vurgu yapar. Edep ile ilgili bir hikâyesinde edebî, edep dışı davranışları gözleyerek öğrenildiğini ifade eder.²⁷ Sınıfta edepsizlik yapana ceza verilmeli, bunu diğer öğrenciler görmeli ve bundan ders almalıdır.²⁸ Gözlem özellikle sınıf dışı öğretim tekniklerindendir. Birey gözlem yoluyla da öğrenir.

Ayrıca Amasi eserinde bol bol şiirler kullanarak görüşlerini güçlü hale getirir. Öğretimde şiirden, özlü sözlerden, hadisi şeriflerden ve ayeti kerimelerden yararlanma ile anlatım yönteminin mahsurlarını ortadan kaldırdığı söylenebilir. Anlatım yönteminin etkili olabilmesi için sunum adım adım yapılmalı, öğretmen ilginç sunmalı, coşkulu olmalı, çok sayıda örnek vermelidir.²⁹ Amasi'nin bu esaslara uyması günümüz öğretim ilke ve yöntemlerinden Türk dili ve edebiyatı özel öğretim yöntemlerine, üst düzey düşünme becerilerine³⁰ uygundur.

Çocuğun kendinden daha ileri seviyedeki çocuklarla arkadaş olması konusu, öğretim tekniklerinden kısmen akran öğretimine girmektedir. Akran öğretimi, öğrencilerin birbirlerine yardım ettikleri ve öğretirken öğrendikleri bir tekniktir. Olumlu yanları arasında öğrencilerin kendi öğrenme adımlarına, algılama düzeyine ve öğrenme stiline uyması bulunmaktadır.³¹

Öğrencinin öğrenme isteği içinde olması, tekrar, alıştırma yapması ise bireysel çalışma yöntemine uygundur.

2.5. Öğretim Kuramları

Burada tam öğrenme ve kısmen işbirliğine dayalı öğrenme kuramları üzerinde durulmuştur. Günümüz eğitim bilimlerine göre okula başlayan çocuğun düzeyine uygun bir eğitim-öğretim yapılmalıdır. Konular aşamalı işlenmeli, bir konu öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir.³² Amasi, âlimin/ bilim insanının bildiği bir konu sorulursa cevap vermesinin gerekli olduğunu vurgular. Bilmediği konuda ise eksikliği/yetersizliği ortaya çıkacağı ihtimaline binaen cevap vermemesi gerektiğini ifade eder. Öğrenilen bilginin tam öğrenilmesini ister ve eksik öğrenmenin zarar vereceğini açıklar. Konuyu "Yarım fakih dinden, yarım tabip de candan eder" beyti ile pekiştirir.³³ Bu görüş günümüz eğitim kuramlarından Amerikalı eğitimci Benjamin Bloom'un temsilcisi olduğu 20. yüzyılda ortaya atılan tam öğrenme modeli ile bazı noktalarda örtüşmektedir.³⁴ Bu kurama göre bilgilerin tamamı, öğrencilerin tamamı tarafından okulda öğrenilebilir. İşin başında olumlu koşullar sağlanmış ise, herhangi bir kişinin öğrenebileceği her şeyi herkes okulda öğrenebilir. Bu modelde öğrenme düzeyi % 90 hatta % 100'e çıkarılmaya çalışılır. Öğrenilecek konular birimlere ayrılır ve bir birim öğrenilmeden diğer birime geçilmez. Bu şekilde bütün konular öğrenilmiş olur. Eksik öğrenmenin zararlarına dikkat çeken günümüz eğitimcilerinden Aydın, yarım öğretmenin öğrencisini "neden edeceğini" düşünmemizi ister.³⁵

²⁵ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 123-125.

²⁶ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 117.

²⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 142.

²⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 145.

²⁹ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 119.

³⁰ Ramazan Şükrü Parmaksız, "Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Öğretimi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken, Cenk Akay, Anı Yay., 2. bs., Ankara, 2015, s. 229 vd.

³¹ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 41.

³² Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 121

³³ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 176-177.

³⁴ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 9 vd.; Şuayip Özdemir, Tuncay Karateke, "Ali b. Hüseyin el Amasi", *Klasik İslam Eğitimcileri*, ed. Mustafa Köylü, Ahmet Koç, Rağbet Yay., İstanbul, 2016, s. 552.

³⁵ Ayhan Aydın, *Eğitim Politikası*, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2015, s.1 37.

Çocuğun kendinden daha ileri çocuklarla arkadaş olması, işbirliğine dayalı öğrenme kuramına da bir zemin hazırlamaktadır. Bu modelde, kendini güvende hissetme, diğer çocuklarla beraber olma, bir gruba aidiyet, başkaları ile beraber öğreniyor olmak, bundan tüm üyelerin yarar sağlaması esası söz konusudur.³⁶

2.6. Sınıf Yönetimi

Bu bölümde uyum/oryantasyon eğitimi, öğrenciyi tanıma, öğretmen-öğrenci ilişkileri, öğretmen-veli ilişkisi, istenen ve istenmeyen davranışlar ele alınmıştır.

Amasi, çocuğunu okula verecek velinin öncelikle iyi bir öğretmen seçmesini ister. Öğretmen, takva sahibi, dindar, salih, başıslayan, zararlı şeylerden/günahlardan kaçınan, bilgili bir kişi olmalıdır. Çocuğun okula başlama yaşının 4 yaş, 4 ay, 4 günlük olmasını önerir.³⁷ Bu süre günümüzde okul öncesi döneme karşılık gelmektedir. Çocuğun eğitime ne kadar erken başlanırsa o kadar iyi olur anlayışına uygun bir dönemdir. Amasi devamla, öğrenci sınıfa geldiğinde üç gün uyum eğitimi verilmesini ister. Bu süreçte öğrenciye iyi davranılmalı, herhangi kötü bir söz söylenmemeli, okuldan soğutucu bir yaşantı geçirilmemelidir. Daha sonra eğitime başlanmalıdır. Amasi çocuğun düzeyine göre, kapasitesine göre ödev verilmesini söyler. Yanlış yapan öğrenciye şiddet uygulanmamasını, güzel şekilde söylenmesini, bunun faydalı olabileceğini ifade eder. Özellikle bazı çocuklar için şiddetin çözüm olamayacağını, kapasitenin gerekli olduğunu belirtir.³⁸ Öğrencinin de, öğretmenin yanlış hareketine katlanmasını, bir benzetme ile doktora tahammülün sonucunda iyileşme olacağını açıklar.³⁹ Günümüz eğitim bilimleri açısından çocuğun düzeyine, kapasitesine, bireysel farklılıklarına göre ödev verilmesi, ölçme değerlendirme ve sınıf içi-dışı teknik esaslarına uygun ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrenciye-çocuğa görelilik, düzeye uygunluk ilkesi öğretimde, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarının, psikolojik ve fizyolojik özelliklerinin ve düzeyinin dikkate alınmasıdır.⁴⁰ Amasi'nin, eğitimin çocuğun düzeyine göre verilmesini istemesi, öğretim ilkeleri ile örtüşmektedir. Çocuğun zihinsel gelişim dönemlerine dikkat edilmesi 20. yüzyılda yaşamış İsviçreli psikolog, eğitimci Jean Piaget'in bilişsel gelişim kuramını hatırlatmaktadır. Buna göre çocukların gelişim dönemleri, duyuşal devinim (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlem dönemi (7-11 yaş), soyut işlem dönemi (11 yaş ve yukarısı)⁴¹ şeklinde ayrılmaktadır. Çocuklara bu dönemlerin özellikleri göz önüne alınarak eğitim verilmelidir.

Öğrenciyi tanıma, öğrencinin özelliklerine göre eğitim verme, bireysel farklara dikkat etme, sınıf kültürü ve olumlu sınıf iklimi oluşturma, eğitim psikolojisi, sınıf yönetimi, öğretim ilke ve yöntemleri ile ilgilidir. Öğrenciyi bütün yönleriyle tanımak, öğrencinin gelişimi, kişilik özellikleri, ilgileri ve yetenekleri hakkında bilgi sahibi olmak, öğretmen için gereklidir.⁴² Sınıfta ilk günler, tanışma, sınıf kurallarını belirleme, olumlu iklim oluşturma, öğretmen için önemli konular arasında yer alır.⁴³

Amasi öğrencinin ilgi, yetenek ve kapasitesini önemser. O dönemde geçerli olan bir görüş olarak, ilgi, yetenek ve kapasiteden yoksun öğrencilerle uğraşmanın zor olduğunu şiirlerle ifade eder. Ancak yine de bu öğrencilerden de vazgeçilemeyeceğini, yapılacak çalışma ile çocukların zihninin açılabilceğini, çalışmanın ve eğitimin faydası olduğunu, bunun zaman alacağını, bu süreci

³⁶ Gülnur Erciyeş, "Öğretim Yöntem ve Teknikleri", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2008, s. 247 vd.

³⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 112 vd.; Öğretmen özellikleri için bkz. Hatip Yıldız, Gülşen İstek, "Tariku'l Edeb'e Göre Sibyan Mekteplerinde (İlkokul) Öğretmen-Öğrenci İlişkileri ve Benzer İçerikli Bazı Eserlerle Mukayesesi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ekim 2015, yıl: 7, sayı: 14, s. 89.
<http://docplayer.biz.tr/11392290-Dicle-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi-dusbed-issn-1308-6219.html>, (03.03.2017).

³⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 120-121.

³⁹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 137.

⁴⁰ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 2.

⁴¹ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme*, s. 41 vd.

⁴² Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme*, s.172 vd.

⁴³ Hüseyin Başar, *Sınıf Yönetimi*, Anı Yay., 19. bs., Ankara, 2014, s. 74 vd.

gerçekleştirmek gerektiğini belirtir. Eğitimde verilen bilgilerin azar azar olmasını, nefret uyandırmamasını önerir.⁴⁴

Bu durum 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan eğitim eşitliği, eğitim hakkı, imkân ve fırsat eşitliği ilkelerine uygundur.⁴⁵ Bu ilkelere göre, özel eğitime muhtaç çocukları yetiştirmek için özel önlemler alınacağı belirtilir. Ayrıca Amerika'da 2000 yılında çıkarılan 'Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın' yasasını da anımsatmaktadır. Söz konusu yasaya göre bütün çocukların eğitim sisteminden yararlanması amaçlanmıştır.⁴⁶ Bilginin azar azar verilmesi aşamalılık/ardışıklık ilkesine uygundur.

Amasi öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmen otoritesini kabul eder. Öğrencinin öğretmeninin emirlerine uymasını, verdiği işleri yapmasını ister. Yalnızca şeriata aykırı olan, hukuk dışı olan işleri öğrencinin yapmayacağını bildirir. Öğretmen bir iş söylediğinde canı gönülden yapılmasını hatta ismini söylediği öğrenci yerine başka öğrencinin işe atılmasının doğru olmadığını, bir öğrenciye verilen işin ikiletilmemesini belirtir.⁴⁷ Sınıf yönetiminde birçok disiplin modeli bulunmaktadır. Günümüzde daha çok öğrencilere kendi davranışlarını denetleme, kendi kendini kontrol etme ve yönetme becerisi kazandırılması, içsel kontrol kabul edilmektedir.⁴⁸ Konu, sorumluluk eğitimi açısından önem arz etmektedir. Öğrenci kendi yapıp ettiklerinden sorumludur, sorumluluk bilincini kazanmalıdır. Amasi'nin ileri sürdüğü görüşler ayrıca sosyallik/ otoriteye itaat ve özgürlük ilkesine de uygundur. Buna göre çocuk hem ailede hem de okulda sosyalleşmeye bir diğer deyişle topluma uyum sağlamaya başlayacaktır. Kuralları öğrenecek ve kurallara uyacaktır. Ancak kişiliğini geliştirme anlamında özgürlüğünün sınırlarını da öğrenecektir.⁴⁹

Amasi'ye göre soru sorma tekniği konusunda sıraya dikkat edilmelidir. Öğretmen kime soru sordu ise o öğrencinin cevap vermesi, başka öğrencinin cevap için atılmaması doğru olur. Belirtilen uygulama öğretim tekniklerinden soru tekniğine uygundur. Bu teknikte soru bir öğrenciye sorulduğunda, öncelikle öğrenci cevaplamalı, doğru ise pekiştirilmeli, yanlış ise ipucu verilmeli, düzeltilmelidir.⁵⁰

Amasi öğretmen hakkı üzerinde durur. Öğretmen bir harf bile öğretse, saygı duyulmalı, hürmet edilmelidir. Öğrenci, ilerleyen zamanda öğretmenini ilimde geçse bile onu küçümsememeli, hafife almamalı, incitmemeli, kendi bilgisinin yüksekliğini ortaya koymamalıdır. Öğretmenin yanlış davranışları olabilir, buna sabretmek gerekir. Doktor ameliyatı hastayı iyileştirmek için yapar. Öğretmene sabredenler ilerler.⁵¹ Günümüz eğitim sitemlerinde yakınılan konuların başında öğretmene saygı gelir. Öğretmek öğretmenin görevidir. Öğretmenin eseri öğrencileridir. Saygı görmek öğretmenin en doğal hakkıdır. Günümüzde ise saygı değeri gün geçtikçe aşınmaktadır.⁵² Öğretmen otoritesinin ve öğretmene saygının olmadığı yerde eğitimin amaçlarına ulaşılması zordur.⁵³ Amasi'nin görüşü günümüz eğitim sisteminden daha ileri bir düzeydedir.

Amasi öğretmen otoritesine velinin de saygı duymasını ister. Öğrenci ile öğretmen arasında bir sorun olduğunda, öğrenci haksız ise, veli öğretmen yanında yer almalıdır. Amasi bu görüşü Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'ın hikâyesi ile açıklar. Öğretmen, Emir Süleyman iyi yetişsin diye çok çaba harcar, hatta şiddete başvurur. Emir Süleyman öğretmenini babasına şikâyet eder. Babası öğretmen ile bir oyun planlar. Öğretmen, şikâyet gelen padişaha bile sert davranır, padişah oğluna kendisinin bile bir şey yapamadığını ve derslerine çalışması gerektiğini söyler. Sonuçta Emir Süleyman

⁴⁴ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 122-125.

⁴⁵ *Milli Eğitim Temel Kanunu*, 26.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı, s. 5102, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, (10.03.2017).

⁴⁶ Fred C. Lunenberg, Allan C. Ornstein, *Eğitim Yönetimi*, çev. ed. Gökhan Arastaman, Nobel Yay., Ankara, 2013, s. 342.

⁴⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, 135-136. Öğrenci özellikleri için bkz. Yıldız, İstek, "Tariku'l Edeb'e Göre", 91 vd.

⁴⁸ Mehmet Şişman, Selahattin Turan, *Sınıf Yönetimi*, 11. bs., Pegem Akademi Yay., Ankara, 2014, s. 37.

⁴⁹ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 142 vd.

⁵⁰ Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, s. 142 vd.

⁵¹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 135-137.

⁵² Tuğba Selanik Ay, "Okulda Değerler Eğitimi", *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitim*, ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2016, ss. 33 vd.

⁵³ Başar, *Sınıf Yönetimi*, s. 89 vd.

başarılı olur.⁵⁴ Bu hikâyenin pedagojik yönden şiddet açısından sıkıntıları olmakla birlikte, öğretmen otoritesi bağlamında önemi bulunmaktadır. Amasi, babanın da otoritesini kullanmasını ister.⁵⁵ Konu, okul-aile işbirliği açısından önemlidir ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun temel ilkelerinden biri de okul-aile işbirliğidir. Eğitimde aile çok önemli bir öğedir ve eğitim sisteminin saç ayaklarından biridir. Bu saç ayağı güçlü olmalıdır ki eğitimin amaçlarına/ hedeflerine ulaşılabilir.

Amasi eğitimde bir yol olarak şiddeti göstermektedir. Öğrencilere güler yüz gösterilmesi ve tatlı dil kullanılması esastır. Ancak öğrenci edepsizlik eder, eğitimin önemini kavramaz tembellik eder⁵⁶, verilen görevleri yerine getirmeyen ise öğretmen şiddet kullanabilir. Konu yukarıda örnek verilen Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'ın hikâyesi ile pekiştirilir. Bu durum o dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde normal kabul edilebilir. Günümüz anlayışında eğitimde şiddetin yeri yoktur, yasalarca yasaklanmıştır, bunun yerine bazı etkinliklerden, haklardan yoksun bırakma önerilmektedir.⁵⁷ Amasi'nin öğrencinin öğrenme sorumluluğuna dikkat çekmek istediği düşünülebilir. Sorumluluk eğitimi günümüzün en önemli konularındandır. Öğrenci haklarını bildiği gibi görev, ödev ve sorumluluklarını da bilmeli, uygulamalıdır.

Öğretmen öğrencilere eşit davranmalıdır. Çalışkan-tembel ayrımı yapmayıp bütün öğrencilerine yönelik çalışmalıdır. Amasi, öğretmenin öğrencinin ve ailesinin kendisini minnet altında bırakacak herhangi bir hediye, yardım ve benzeri almamasını önerir.⁵⁸ Öğrenci çeşitliliği günümüz eğitim psikolojisi bulgularına uygundur.⁵⁹ Öğrenci velilerinden hediye almama konusunda ise özellikle günümüz okullarındaki uygulamaları gözden geçirmemiz gerekmektedir.

Amasi edeb öğrenmenin temel konulardan biri olduğunu vurgular. Edebin bir eğitimci ile olabileceğini, bu eğitimcinin iyi bir doktor gibi yeteneğe sahip olduğunu açıklar. İki türlü doktorluktan söz eder: Bedeni gelişimi sağlayan doktor, diğeri de zihinsel gelişimi sağlayan doktor. Öğrencinin zihni açılır, iyiyi kötünden doğruyu yanlıştan edebi edepsizlikten ayırt eder, kendisi eğitimci olur. Öğrenci hoca olur, çaba harcayan amacına ulaşır.⁶⁰ Selam, iletişimin başlangıcıdır. Amasi, selam vermenin, selam almanın edebini de açıklar. Kötü sözden kaçınmayı, az-öz konuşmayı, güzel söz söylemeyi, doğru konuşmayı, tatlı dilli olmayı, boş konuşmamayı, ciddi olmayı, konuşma adabını bilmeyi, özü-sözü bir olmayı, yalancılıkla anılmamayı öğütler.⁶¹ Günümüzde din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde temel dini ve ahlaki bilgiler öğrencilere kazandırılmaktadır.

İstenen ve istenmeyen öğrenci davranışları sınıf yönetiminin önemli konuları arasındadır.⁶² Günümüz sınıf yönetimi derslerinde şöyle bir eğitim uygulaması yapılır: Bir öğretmende bulunması gereken özellikler öğrencilere soru olarak sorulur. Öğrenciler en güzel vasıfları, özellikleri söyler. Devamında öğrencilere şu sorulur: Bu özelliklerden hangileri sizlerde var? Öğrencinin düşünmesi, iğneyi kendine batırması, eksiklerini görmesi beklenir. Amasi istenmeyen davranış olarak öğretmenin önünde edepsizlik yapan öğrencilerin kapı dışarı edilmesini, davranışın kapı önünde yapılması durumunda ise ahıra gönderilmesini dile getirir. Günümüz sınıf yönetimi anlayışına uygun olmasa da Amasi'nin amacının edeb, saygının, öğrencilerin her yerde edepli olmasının, sınıf kurallarına ve disipline uymanın önemini vurgulamak olduğu ifade edilebilir.

Amasi, ilkokulda öğrencinin aynı öğretmende eğitim görmesini ister, Kur'an öğretmeni ve yazı öğretmenin ayrı olabileceğini belirtir.⁶³ Eğitim bilimlerinde ilkokulda öğrenciyi tanıma ve verimlilik açısından sınıf öğretmenliği önemlidir, istikrarlı olma konusu günümüz eğitim verilerine uygundur.

⁵⁴ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 116-118.

⁵⁵ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 116 vd.

⁵⁶ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 126.

⁵⁷ Başar, *Sınıf Yönetimi*, s. 212 vd.

⁵⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 127.

⁵⁹ Robert E. Slavin, *Eğitim Psikolojisi*, çev. ed. Galip Yüksel, Nobel Yay., Ankara, 2013, s. 78 vd.

⁶⁰ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 140-141.

⁶¹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 178 vd.

⁶² Başar, *Sınıf Yönetimi*, s. 135 vd.

⁶³ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 118 vd.

2.7. Eğitim Hukuku, Eğitim Sosyolojisi ve Eğitim Sistemi

Burada çocuk hakları, kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık, eğitim ve bilim bilinci incelenmiştir.

Amasi'ye göre çocuk doğunca, çocuğa güzel isim koymak, erkek çocuğu sünnet etmek ve okula verip ilim okutmak, anne-babanın yapması gereken üç iş/ davranıştır.⁶⁴ Çocuğa özbakım becerileri de öğretilmelidir. Çocuk güzel konuşmayı, görgü kurallarını ailede öğrenmelidir.⁶⁵ Bu esasların, çocuk hakları açısından, 1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin isim, yaşama, bakım, sağlık, eşitlik, güvenlik ve eğitim ilkelerine uygun olduğu belirtilebilir.⁶⁶

Amasi okulda kız çocuklarına yönelik oturma yerinin ayrı bir tarafta ya da küçük erkek çocuklara yakın olabileceğini belirtir. Kız çocuklarının büyük erkek çocuklarla oturmamalarını ve konuşmamalarını ister. Bu öğrencilerin kızlara soru sorup yanırları yüzünden ceza vermemelerini, özellikle ayaklarına falaka vurmamalarını diler. Ancak kız çocuklarına çubukla ceza verilebileceğini söyler.⁶⁷ Şeker XV. yüzyıl okullarında kız erkek ayrımı yapmaksızın aynı mekânda eğitim ve öğretim yapıldığını ve bu durumun karma eğitimin İslam eğitim tarihinde çok eski devirlerden beri var olduğunu gösterdiğini belirtir.⁶⁸ Amasi'nin açıklamalarından, sıbyan mektebi yani okul öncesi ve ilkokul düzeyinde küçük çocukların eğitiminin aynı mekânda ama aralarında mesafe bulunarak yapıldığı görülmektedir. Ayrıca büyük erkek çocukları ile kız çocukları arasında mekân ve iletişim anlamında ayırım yapıldığı da gözlenmektedir. Buna göre günümüz anlamında bir karma eğitimden söz etmek, bu şekilde bir sonuç çıkarmak güçtür.

Amasi ailede kız çocuğunun daha fazla sevilmesini, daha fazla şefkat ve muhabbet gösterilmesini ister. Kızların naif ve yumuşak huylu olduklarını, erkek çocuklar gibi sözlerini dinletemediklerini belirtir. Kız ve erkek çocuğunun gelişiminin farklı olduğunu açıklar. Kız çocuklarına sabırla bakıp büyütenlerin ahirette büyük sevap alacağını hadisi şerifle destekler.⁶⁹ Günümüz eğitim psikolojisi bulgularına göre çocuklara eşit davranılmalıdır, çocuklar eşit sevilmelidir. 1982 Anayasası'nda 2010 yılında 10. maddede yapılan değişiklikle kadınlara ve çocuklara pozitif ayrımcılık yapılması düzenlemesi getirilmiştir.⁷⁰ Amasi de aile ve okulda kız çocuklarının lehine pozitif ayrımcılık ister. 1982 Anayasası ise dezavantajlı kesimlerden olan çocuklara cinsiyet ayrımı olmaksızın devlet tarafından pozitif ayrımcılık yapılması esasını getirmiştir.

Amasi, bilim öğrenmenin farz olduğunu, beşikten mezara kadar ilim öğrenmek gerektiğini vurgular ve bunu çeşitli hikâyelerle destekler.⁷¹ Bilim öğrenme konusunda bilinçli olunmalıdır. Bilim çaba ile meydana gelir. İlim; mal mülk, makam mevki, şan şöret için elde edilmez. İlim, amel etmek, uygulamak, takva sahibi olmak, kibirlenmemek ve ilmi yaymak amacıyla öğrenilir. Amasi, bilimin hile ile öğrenilmemesini, bu tür bilimden fayda sağlanamayacağını ve mutlu olunamayacağını belirtir.⁷² Bu görüş, bilimin, diplomanın sınavlarda kopya ile elde edilemeyeceğini, böyle elde edilen bilimden, diplomadan yarar sağlanamayacağı çağrışımını yapmaktadır.

2.8. Eğitim Felsefesi

Amasi'nin eğitim düşüncesinde din eğitimi, dini değerler ön plandadır. Eğitimde Kur'an hem öğrenilmeli hem de uygulanmalıdır. Kur'an'a saygı duyulmalıdır.⁷³ Dindar insan yetiştirilmelidir. Öğüt dinleyen, edepli, yumuşaklık gösteren, iyilik yapan, olgun, bilim bilen, öğrenen, diksiyonu-konuşması düzgün, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanan birey yetiştirilmelidir.⁷⁴ Bilime önem veren, bilime-öğretmene

⁶⁴ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 78.

⁶⁵ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 95 vd.

⁶⁶ Fadıl Karakoç, "Çocuğun Temel Hakları", *Çocuk Hakları*, ed. Zihni Merey, PegemA Akademi Yay., Ankara, 2016, s. 92 vd.

⁶⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 128.

⁶⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 54.

⁶⁹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 97-98.

⁷⁰ Çetin Arslan, Murat Kayaçık, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Hürriyet Yay., İstanbul, 2010, s. 39.

⁷¹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 161 vd.

⁷² Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 172 vd.

⁷³ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 129 vd.

⁷⁴ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 143.

kötü gözle bakmayan, bilim öğrenmede sabırlı olan, bilimi hile ile öğrenmeyen, derslerine devam eden, şan-şöhret, gösteriş için bilim öğrenmeyen, öğrendiğini uygulayan bireyler yetiştirilmelidir.⁷⁵ Amasi'ye göre İslami eğitimin kaynağı ilahidir. Müminler edebi ve güzel ahlakı Hz. Peygamberden, O da Hz. Cebrail aracılığıyla Allah'tan öğrenmiştir. Her insanın bir terbiyecisi olmalıdır, böylece terbiye, edep, erkân ve güzel ahlakı öğrensin. Nerede, nasıl davranacağını, neyi, nerede söyleyeceğini bilsin, algılaması, akıl yürütme gücü ve feraseti/ anlayışı terbiyecisi sayesinde artsın.⁷⁶ Amasi, sadece öğretim değil, selam verme, yemek yeme, su içme, yürüme, oturma, tuvalet, abdest, temizlik, namaz gibi dini, ahlaki, görgü kurallarının uygulamalı eğitimle olmasını ister.⁷⁷ Ülkemizde Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre bireyler milli ve manevi değerlere uygun yetiştirilmelidir. Bu özelliklerin bir bölümünün örtüşüğünü söylemek mümkündür.

2.9. Rehberlik

Amasi, öğretmenin öğrencileri geliştirdiğini, öğrencinin iç dünyasını açtığını, iyiyi kötünden doğruyu yanlıştan ayırt etme anlamına gelen temyiz kudreti kazandırdığını, ileride öğretmen olabileceklerini ve bu şekilde murada ereceklerini ifade eder.⁷⁸ Burada kısmen de olsa kariyer planlamadan ve yöneltmeden söz etmek mümkündür. Amasi, öğrencileri ileride öğretmenlikle ilgili alacakları role hazırlamaktadır.

2.10. Eğitim Yönetimi, Eğitim Ekonomisi

Amasi, kitabını yazma hikâyesinde bir veli ile aralarında geçen konuşmayı anlatır. Bu konu eğitim yönetimi, sınıf yönetimi açısından çatışma yönetimi, kısmen kriz yönetimi, problem çözme, karar verme ile ilgilidir. Olayda kendini bilmeyen veli, çocuğunun öğretmenine hakarete varan sözler söyleyerek kısmi bir kriz, çatışma çıkarmıştır. Amasi öncelikle eğitim psikolojisi açısından öfkelenmemiş, öfke kontrolü sağlamış, sonra yatıştırıcı sözler söyleyerek krizi, çatışmayı yönetmiş, problemi çözmüş, ayrıca model olmuştur. Problem çözümü veliyi ikna etmiştir. Sonra bir eser yazmaya karar vermiştir. Planlama yapmış, sonra kararını gerçekleştirmiş ve bu eser meydana gelmiştir.⁷⁹ Günümüz okullarında öğretmenler ve yöneticiler öfke kontrolüne sahip olmayan veliler tarafından şiddete uğrayabilmekte ve kriz ortaya çıkmaktadır. Bu iki vasa sahip öğretmen ve yöneticiler krizi yönetebilmekte, olayları yatıştırabilmektedir.

Amasi, eğitim ekonomisi alanında, öğretmenin ücret almasını uygun görür. Öğretmen kimseye muhtaç olmaması için ve ayrıca başka işte çalışması durumunda eğitim ve öğretim işini aksatabileceğinden ücret almalıdır. Öğretmen kendini işine vermeli, işine yoğunlaşmalı, sadece eğitim ve öğretim işi ile meşgul olmalıdır. Ücreti kimin vereceği açık olmamakla birlikte vakıf, devlet ve ailelerin vereceği düşünülebilir.

Sonuç ve Öneriler

Amasyalı Hüseyin oğlu Ali'nin 1453 yılında yazmış olduğu Tariku'l Edeb adlı esere günümüz eğitim bilimlerinden olan eğitim psikoloji açısından bakıldığında, çocuğun arkadaş çevresinin önemli olduğunu, çocuk eğitiminde ölçülü olmak gerektiğini, bilim öğrenmede güdülenmeyi vurgulamasının, tekrar, işiterek öğrenme, yaşam boyu öğrenme gibi esaslarının, günümüz eğitim psikolojisi araştırmalarına uygun olduğu görülür.

Amasi, ilk eğitim kurumu olarak aileyi, ilk eğitimci olarak öncelikle anne-babayı görmüş ve aileyi, çocuğu eğitmede, değerleri ve alışkanlıkları kazandırmada birinci derecede görevli ve sorumlu tutmuştur. Böylece hem formal hem de informal eğitimi kabul etmiştir.

Yazı yazmanın deneme yaparak öğrenilmesi, cömertlik değerinin para vererek öğrenilmesi, öğretimde sözün az ve öz, doğru, yumuşak, tatlı dille ve arı duru söylenmesi konuları, öğretim ilkelerinden yaparak yaşayarak öğrenme ve açıklık ilkelerine uygundur.

⁷⁵ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 161 vd.

⁷⁶ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 30 vd.; Özdemir, Karateke, "Ali b. Hüseyin", s. 554.

⁷⁷ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 182 vd.

⁷⁸ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 141.

⁷⁹ Şeker, *Tariku'l Edeb*, s. 70 vd.

Öğretim yöntem ve teknikleri açısından bir öğrencinin velisi ile tartışan Amasi, tartışma kurallarını uygulayarak hoşgörü, karşısındaki fikre sabretme, yanlış yapabileceğini kabul etme davranışlarını göstermiş ve bu tartışma onun Tarik-ül Edeb adlı eseri yazmasına neden olmuştur.

Eserinde örnek olay yöntemini oldukça sık kullanan Amasi, öğrenilenleri günlük hayatla bağdaştırmış, öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlamıştır. Ayrıca Amasi eserinde bol bol şiirler kullanarak görüşlerini güçlü hale getirmiştir. Öğrencinin öğrenme isteği içinde olması, tekrar, alıştırma yapması bireysel çalışma yöntemine uygundur.

Öğrenilen bilginin tam öğrenilmesini ve eksik öğrenmenin zarar vereceğini ifade eden Amasi'nin bu görüşü günümüz tam öğrenme kuramına uygundur. Çocuğun kendisinden daha ileri öğrencilerle olması, akran öğretim tekniğine uygun ve öğrenme açısından işbirliğine dayalı öğrenmede bir basamak olarak kabul edilebilir.

Öğrenci sınıfa geldiğinde üç gün uyum eğitimi verilmeli görüşü, günümüzde ülkemizde okul öncesi ve ilkökul 1. sınıfların eğitime bir hafta önce başlaması olan uyum/ oryantasyon eğitime uygundur.

Amasi eğitim-öğretimin ve ödevlerin çocuğun düzeyine göre verilmesini istemesi, öğretim ilkelerinden düzeye uygunluk ve sınıf dışı öğretim tekniklerinden ödev ile örtüşmektedir.

Öğretmen öğrencilere eşit davranmalıdır. Bu temel bir esastır. Ancak bireysel farklara dikkat edilmelidir. Amasi öğrencinin ilgi, yetenek ve kapasitesini önemser. Geç-güç öğrenen çocuklardan vazgeçilemeyeceği görüşü, eğitim eşitliğine ve imkân ve fırsat eşitliği ilkelerine uygundur. Öğretmen öğrencilerden ve velilerden hediye vs. gibi menfaat sağlamamalıdır. Bu görüş 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nu ile örtüşmektedir.

Amasi öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmen otoritesini kabul eder. Bu otorite daha çok adap ve görgü kuralları temellidir. Öğretmenin şiddet kullanabileceğini belirtir. Günümüz eğitiminde şiddet yasalara göre kalkmıştır. Amasi şiddette ölçülü olunmasını önerir.

Amasi'nin, istenmeyen davranış olarak öğretmenin önünde edepsizlik yapan öğrencilerin kapı dışarı edilmesini dile getirmesi, günümüz sınıf yönetimi anlayışına uygun olmasa da Amasi'nin amacının edebini önemini vurgulamak olduğu ifade edilebilir.

Kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık öneren Amasi, kız çocuklarının daha çok sevilmesini, gelişimsel özelliklerinin çok iyi bilinip ona göre davranılmasını istemesi, günümüz Anayasası ve gelişim psikolojisi ilkeleri ve erkek egemen bir toplumun düşünce yapısı ile tam örtüşmemekle birlikte, olumlu anlamda ileri bir düzeydir.

Eğitim felsefesi açısından din eğitiminde, dini ve ahlaki değerlerin eğitimi ön plandadır. Eğitimde Kur'an hem öğrenilmeli hem de uygulanmalıdır. Kur'an'a saygı duyulmalıdır. Dindar insan yetiştirilmelidir. Sadece öğretim değil uygulamalı eğitim olmalıdır. Bilim hile ile, kopya ile elde edilemez, eden bundan dolayı mutlu olamaz, huzur bulamaz. Günümüzde Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre bireyler milli ve manevi değerlere uygun yetiştirilmelidir.

Amasi, öğrencilerin ileride öğretmen olabileceğini belirterek, öğrencileri ileride öğretmenlikle ilgili alacakları role hazırlamaktadır. Burada rehberlik açısından, kariyer planlama ve yöneltme alanına girdiği sonucuna ulaşılabilir.

Amasinin kitabını yazma hikâyesinde bir veli ile aralarında geçen konuşma, eğitim yönetimi, sınıf yönetimi açısından çatışma yönetimi, kısmen kriz yönetimi, problem çözme, karar verme ile ilgilidir. Amasi öfke kontrolüne sahip olmuş, çatışmayı yönetmiş, ortamı yumuşatarak krizi önlemiş, problemi çözmüş, veliye cevap niteliğinde bir eser yazmayı planlamış ve bu kararını gerçekleştirmiştir.

Amasi, eğitim ekonomisi alanında, öğretmenin kimseye muhtaç olmaması, öğretmenlerin başka işte çalışmaları durumunda eğitim ve öğretim işinin aksayabileceği, bozulabileceği düşüncesi ile ücret almayı uygun görmüştür.

Amasi'nin eseri eğitim psikolojisi ve sınıf yönetimi bilim dalları açısından daha derinlemesine incelenebilir.

Eserinde kullandığı örnek olaylar ve şiirler yoluyla öğretim yöntemleri farklı bakış açısıyla inceleme konusu yapılabilir.

Kaynakça

- Akay, Cenk, "Öğrenmeyi Etkileyen Temel Faktörler ve Genel Öğrenme-Öğretme İlkeleri", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken, Cenk Akay, Anı Yayıncılık, 2. bs., Ankara, 2015.
- Akıncı, Tuncay, "Sosyal Bilişsel Teori", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, M. Ö. 1000-M. S. 2015, 27. bs., PegemA Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Arslan, Çetin, Murat Kayanççek, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 2010.
- Aydın, Ayhan, *Eğitim Politikası*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2015.
- Erciyeş, Gülnur, "Öğretim Yöntem ve Teknikleri", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008, ss. 221-317.
- Erden, Seval, "Gelişim Dönemleri ve Görevleri", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
- Hesapçıoğlu, Muhsin, Alpaslan Durmuş, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.
- Karakoç, Fadıl, "Çocuğun Temel Hakları", *Çocuk Hakları*, ed. Zihni Merey, PegemA Akademi Yayınları, Ankara, 2016.
- Komisyon, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Pegem Akademi Yayınları, 6. bs., Ankara, 2009.
- Lunenbergl, Fred C., Allan C., Ornstein, *Eğitim Yönetimi*, çev. ed. Gökhan Arastaman, Nobel Yayınları, Ankara, 2013.
- Milli Eğitim Temel Kanunu*, 26.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı, s.5102, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, (10.03.2017).
- Özdemir, Şuayip, Tuncay Karateke, "Ali b. Hüseyin el Amasi", *Klasik İslam Eğitimcileri*, ed. Mustafa Köylü, Ahmet Koç, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 541-554.
- Parmaksız, Ramazan Şükrü, "Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Öğretimi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken-Cenk Akay, Anı Yayıncılık, 2. bs., Ankara, 2015, ss. 223-252.
- Selanik Ay, Tuğba, "Okulda Değerler Eğitimi", *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy, Ankara: PegemA Akademi Yayınları, Ankara, 2016, ss. 17-40.
- Senemoğlu, Nuray, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Yargı Yayınevi, 23. bs., Ankara, 2013.
- Slavin, Robert E., *Eğitim Psikolojisi*, çev. ed. Galip Yüksel, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.
- Şeker, Mehmet, *Ali b. Hüseyin el-Amasi ve Tariku'l Edeb'i*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- Şişman, Mehmet, Selahattin Turan, *Sınıf Yönetimi*, 11. bs., Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014.
- Tuzcuoğlu, Semai, "Motivasyon (Güdülenme)", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Ayşen Bakioğlu, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
- Yıldız, Hatip, Gülşen İstek, "Tariku'l Edeb'e Göre Sıbyan Mekteblerinde (İlkokul) Öğretmen-Öğrenci İlişkileri ve Benzer İçerikli Bazı Eserlerle Mukayesesi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ekim 2015, y. 7, sayı: 14, ss. 84-97.
- Erişim: <http://docplayer.biz.tr/11392290-Dicle-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi-dusbed-issn-1308-6219.html>, (03.03.2017).